

Paweł Krakowiak, *Dwa sejmy w 1666 roku*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2010, ss. 503, ISBN 978-83-7611-809-3.

Życie polityczne dawnej Rzeczypospolitej ściśle wiązało się z sejmem, szlachcic uważał za swoją powinność być *homo politicus*. Jednak to, czy wypełniał swoje powinności wobec ojczyzny poprzez udział w życiu politycznym, pozostaje kwestią odrębną. Badania nad ustrojem Rzeczypospolitej są prowadzone od wielu lat. Analizy sejmu mogą jednak być prowadzone dwutorowo, i tak też się dzieje. Z jednej strony badacze dokonują analiz, które ujmują zagadnienie konkretnego sejmu w szerszym kontekście, z jego wpływem na życie polityczne w danym okresie. Ich publikacje są próbą spojrzenia na sejm z perspektywy uwzględniającej całokształt procesów politycznych zachodzących w Rzeczypospolitej Obojga Narodów w konkretnym czasie¹. Druga szkoła związana jest przede wszystkim z ośrodkami wrocławskim i opolskim, a skupia się na analizie sejmu pod kątem statystyczno-prawno-ustrojowym². Właśnie z tego drugiego nurtu wywodzi się monografia Pawła

¹ Por. m.in. W. Czapliński, *Dwa sejmy w roku 1652. Studium z dziejów rozkładu Rzeczypospolitej w XVII wieku*, Wrocław 1955; B. Dybaś, *Sejm pacyfikacyjny w 1669 r.* (Roczniki Towarzystwa Naukowego w Toruniu, R. 84, z. 2), Toruń 1991; W. Kłaczewski, *W przededniu wojny domowej w Polsce. Walka sejmowa lat 1664–1665*, Lublin 1984; J. Poraziński, *Sejm lubelski w 1703 roku i jego miejsce w konfliktach wewnętrznych na początku XVIII wieku* (Roczniki Towarzystwa Naukowego w Toruniu, R. 83, z. 1), Warszawa–Poznań–Toruń 1988.

² Por. m.in. J. Byliński, *Dwa sejmy roku 1613*, Wrocław 1984; idem, *Sejm z roku 1611*, Wrocław 1970; T. Ciesielski, *Sejm brzeski 1653 r. Studium z dziejów Rzeczypospolitej w latach 1652–1653*, Toruń 2003; Ł. Częścik, *Sejm warszawski 1649/1650*, Wrocław 1978; J. Dorobisz, *Sejm nadzwyczajny 1624 r.*, Opole 1994; R. Kołodziej, *Pierwszy sejm z 1637 roku*, Toruń 2003; J. Kwak, *Sejm warszawski 1626 roku*, Opole 1985; S. Ochmann, *Sejm koronacyjny Jana Kazimierza w 1649 r.*, Wrocław 1985; eadem, *Sejmy lat 1661–1662. Przeigrana batalia o reformę ustroju Rzeczypospolitej*, Wrocław 1977; S. Ochmann-Staniszevska, Z. Staniszevski, *Sejm Rzeczypospolitej za panowania Jana Kazimierza Wazy. Prawo – doktryna – praktyka*, t. 1–2, Wrocław 2000; J. Sereyka, *Sejm z 1618 roku*, Opole 1988; idem, *Sejm w Toruniu 1626 r.*, Wrocław 1966; idem, *Sejm zawiedzionych nadziei (1627)*, Opole 1981.

Krakowiaka – absolwenta Instytutu Historii Uniwersytetu Wrocławskiego. Autor za cel postawił sobie wypełnienie luki w literaturze przedmiotu, gdyż – jak sam zauważył – monografie tego okresu koncentrują się „na pozaparlamentarnych wydarzeniach doby rokoszu” (s. 6). Autor prezentuje więc dwa sejmy roku 1666, które zebrały się podczas niezwykle istotnego i burzliwego okresu w Rzeczypospolitej – rokoszu Jerzego Lubomirskiego. Istotne jest dla autora także przeanalizowanie mechanizmów działań przeciwstawnych stronnictw: republikańskiego i dworskiego, oraz nakreślenie problemów funkcjonowania ówczesnego parlamentu.

Praca składa się z siedmiu rozdziałów i ma charakter chronologiczny. Autor rozpoczyna narrację od sytuacji w Rzeczypospolitej przed sejmikami przedsejmowymi z 3 II 1666 r. (rozdział pierwszy), płynnie przechodząc najpierw do sejmików przedsejmowych przed sejmem wiosennym 1666 r. (tu przywołując instrukcje poselskie oraz skład poselski – rozdział drugi), a następnie do samego już sejmu wiosennego 1666 r. (rozdział trzeci). Ostatni z przywoływanych rozdziałów skrupulatnie przedstawia działanie tego sejmu – od początku obrad, przez wybory marszałka, rugi poselskie, wota senatorskie, sądy sejmowe oraz obrady: w izbie poselskiej i w izbach połączonych. Ostatni podrozdział tej części – „Niektóre problemy związane z przebiegiem i funkcjonowaniem sejmu” – jest w mojej ocenie najciekawszy, ponieważ przynosi analizę sejmu ujętą w szerszy aspekt, a nie tylko próba chronologicznego odtworzenia jego przebiegu. Rozdział czwarty to analiza rokoszu Jerzego Lubomirskiego. Z tym rozdziałem wiążą się pewne problemy. O samym rokoszu napisano już tak wiele, że informacje, które znalazły się w tej pozycji, nie mogły wyczerpać wszystkich zagadnień związanych z tym wydarzeniem. Autor słusznie skupił się tylko na tych aspektach rokoszu, które miały wpływ na analizowany przez niego problem. Rozdział piąty i szósty są zbudowane paralelnie do rozdziałów drugiego i trzeciego: najpierw prezentowane są sejmiki przedsejmowe przed sejmem jesiennym 1666 r., potem sam sejm. Taka sama jest także konstrukcja poszczególnych rozdziałów. Rozdział siódmy przynosi analizę politycznych następstw sejmu, jednak zważywszy na obszerność rozdziałów opisujących sejmiki przedsejmowe oraz same sejmy, ten rozdział jest nad wyraz zwięzły (dziewięć stron druku). Monografię wieńczy zakończenie (podsumowanie dotychczasowych badań autora) oraz wykaz senatorów i posłów obecnych na sejmach: wiosennym i jesiennym 1666 r.

Autor we wstępie zauważa, że „Sejmy przedstawione w poniższej pracy również mogły mieć niebagatelne znaczenie, gdyby zakończyły okres walk politycznych i zatwierdziły ugodę władcy ze szlachecką i magnacką opozycją. Ich obrady toczyły się jednak w fatalnym dla Rzeczypospolitej okresie wojny domowej i to spowodowało, że szanse na szczęśliwe ich zakończenie były od początku niewielkie. Fakt, że zmarnowano na nich możliwość uspokojenia kraju, nie doprowadziły one do zawarcia porozumienia dworu z republikanami i zakończenia wojny domowej oraz nie przeprowadziły żadnych reform ustrojowych, a także nie doszło w czasie ich obrad do istotnych zwrotów politycznych, spowodował, że te sejmy znalazły się w historiografii ówczesnej, jak i późniejszej w cieniu jakże istotnych wydarzeń tamtego okresu: traktatu palczyńskiego, bitwy pod Mątunami, ugody łęgonickiej czy śmierci J. Lubomirskiego” (s. 6). Stało się to jednak z pewnością dlatego, że sejmy zakończyły się bezowocnie i ważniejsze były skutki ich upadku, czyli chociażby sygnał do wojny domowej, a potem zwycięstwo republikańskiej opozycji w walce z próbami zreformowania kraju (a więc niedopuszczenie do zmian ustrojowych). Z pewnością właśnie to decydowało o tym, że – jak zauważył autor we wstępie swej rozprawy – większość historyków koncentrowała się na wydarzeniach pozaparlamentarnych tego okresu.

Książce Pawła Krakowiaka nie można odmówić rzetelnej faktografii, solidnej kwerendy źródłowej (zarówno rękopisów, starodruków, jak i edycji źródłowych). Autor analizuje sejm pod kątem szeroko pojmowanej praktyki parlamentarnej. Oczywiście przedstawia także tło i uwarunkowania polityczne w okresie przed i krótko po przebytych sejmie. Recenzowana publikacja kontynuuje zatem tradycję wrocławskiej szkoły, aczkolwiek w mojej ocenie monografie prezentujące analizę sejmów, ale ujętą w szerszym kontekście politycznym, z naciskiem na dany problem społeczno-polityczny są bardziej interesujące i nowatorskie, dające autorom większe możliwości interpretacji źródeł (rozpatrywanych pod różnym kątem)³. Z pewnością jednak dla wielu historyków monografia P. Krakowiaka będzie dobrym uzupełnieniem dotychczasowych badań lub początkiem do prowadzenia dalszych i jeszcze bardziej pogłębionych analiz tego okresu.

Joanna Orzeł (Toruń)

³ Por. np. J. Dziegielewski, *Izba poselska w systemie władzy Rzeczypospolitej w czasach Władysława IV*, Warszawa 1992; H. Olszewski, *Sejm srebrnego wieku 1587–1652. Między głosowaniem większościowym a liberum veto*, Warszawa 2001; E. Opaliński, *Kultura polityczna szlachty polskiej w latach 1587–1652. System parlamentarny a społeczeństwo obywatelskie*, Warszawa 1995.

